راپۆرتی فستیوالی ٧٥ ساڵەی حەسەن زیرەك

ئێوارەی هەینی رۆژی ١٩٩٦/١١/٢٢ لەناوەراستی شاری مێدیا و کولتور، کۆلۆنیا (کۆڵن) بەنیسبەت کوردەوە روداوێکی فەرهەنگی گرینگ روی دا ورەنگە ئەمە ببێتە هەنگاوێکی مێژوویی. هۆڵی VHS زیاتر لەچوارسەد کەسی لە خویدا گرتوە. چرا وردە وردە دەکوژێتەوە لە ناو تاریکی دا دەنگی زیرەك بەرز دەبێتەوە، دەنگێکی ژنانەی بە گۆی ئاشنا ئەلێت: ،، نا،نا، زیرەك نەمردووە، زیرەك زیندووە و یادی لای هەموو کوردێك دەمێنێ،،.

ئەوە دەنگی پەروین موشیر وەزیری یە کە لە رادیۆی کرماشان یادی زیرەك دەکاتەوە. رووناکی دەکەویتە سەر پەردەکە، دوو کوتی پەردە هەرکام بە لایەکدا دەکێشرێن، دەنگی پەروین موشیر وەزیری ئێستا لە سەر سەکۆ بەردەوامە، سەکۆی شانۆ بە فەرشی کوردەواری رازاوەتەوە، وێنەی زیرەك تەختایی دیواری شانۆکەی داپوشیوە، بە کوردی وئاڵمانی نووسراوە یادی ٧٥ ساڵەی لە دایك بوونی حەسەن زیرەك پیرۆز بێ. دەستی راستی سەکۆ بە وێنەی تیپی موسیقای رادیۆ کرماشان کە زیرەك لە نێویان دایە رازاوەتەوە، موجتەبا میرزادە، عەبدولسەمدی وئەوانی تر لە کاتی پێشکەش کردنی ئاهەنگدا دیارن.

پەخشانەکەی پەروین خانم لە ناو چەپڵەرێزانی بینەران دا کوتایی پێدێت. لە دەستە راستی کاك ئەسعەدی سراجەالدینی و لە دەستە چەپ دوکتور فیروز فەروخ دانیشتون و کەسانی تر وەك پرۆفیسور دوکتور قادر دیلان، ئیقبال حاجبی، رەزا حەمە فەرەج، سیروان رەحیم، و خالید رەشید بەشدارانی کۆڕەکەن.

کاك ئەسعەد کۆڕەکە دەکاتەوە، دوکتور فەروخ بە زمانی ئاڵمانی پاش بەخێرهاتن کردن لە سەر زیرەك دەڵێ:« زیرەکی شاعیر، ئاهەنگساز، وەرگێر، شانۆگێڕ و قسە خۆش کە بێ سەواد بو، بە تەنیا زیاتر لە هەزار گۆرانی کوتوە، کە هەمووی گۆرانی رەسەنی کوردە،هەر بۆیە زیرەك بە گۆرانی بێژی هەزار گۆرانی ناوی دەرکردوە.»

دیلان دەڵێت:« ئامادەکردنی شەوێکی ئاوا لە کاری دەوڵەتێك دەچێ، ئەوەی شانۆی کۆچەر لە دەرەوی وڵات بە بێ یارمەتی بە ئیشێکی وا هەڵدەستێ جێگای رێزە. دیلان لە سەر زیرەك باسی ساڵانی ١٩٥٣ دەکات ئەو کاتە کە لە باشوری کوردستان بوە»

ئیقباڵ حاجبی وادەڵێت:« زیرەك یەکەم کەسە کە مەکتەبی موسیقای رەسەنی کوردی داناوە،ئەو موسیقای کوردی لە فارس وتورك و عەرب جیا کردەوە، زیرەك لە دەزگای موسیقای کوردی دا گۆرانی وتوە.
موسیقای زیرەك مۆرکی کوردبوونی پێوەیە وهیچ کەس ونەتەوەیەك ناتوانێ لە مولکی کوردی جیا کاتەوە.
حاجبی دەڵێت: فارسەکان زۆریان حەول دا تا زیرەك لە چوارچێوەی دەزگای فارسی دا گۆرانی بڵێت بەڵام زیرەك لە چوارچێوەی کوردی خۆی دور نەکەوتەوە. حاجبی پاشان بە قەرەنەی(کلارینێت) ئاهەنگێکی زیرەکی ژەند کە رەنگێکی تری دایە بەرنامەکە.

رەزا حەمە فەرەج بەم جۆرە دیتە قسە: « زێرەك خۆی شاعیر بو» ئەو لەو بڕوایە دابو کە زیرەك گۆرانی فولکلوری نەکوتووە بەڵکو شیعری بە زمانی خەڵک بە شێوەی فولکلوری داناوە. رەزا بە هەڵسگاندنی شیعرەکانی هەستی بەرزی زیرەکی دەرخست، ئەو هەروەها باسی بە کارهێنانی وشەی رەسەنی زەیرەك لە شیعرەکانی دا کرد. پاشان خالید رەشید بە نەی ئاهەنگێکی زەیرەك دەژنێ.

سیروان رەحیم لە کورتە پەخشانەکەی دا گوتی: « ئێوە بە وریاییەوە سەرنج لەم ناوانە بدەن و گوێی بۆ هەڵخەن«شەدەلار، کەویار، لۆرکێ ولۆرکێ،گەوهەرێ، کۆڵوانەسوور، شاییە دەگەرێ ودەیان ناونیشانی تری ئاوەها ناسك وجوان ورەسەن. گەلۆ هەموو ئەمانە لە نەزانی ونەخوێندەوارییەوە هاتوون یان لە هەستی هۆنەرمەندێکی سینە بەئەوینی خاك پڕ ودڵ بە عشقی بێت و کەونە هونەری گەلەکەی تەژی»؟!

حەسەن زیرەک ئاوا دەنگ هەڵدەبڕێ:« ئەوە بەو ئاخری پیریە چەند گۆرانی بۆخەڵک ئەڵێم، دورنیە بمرم، بچمە ژێرگڵەوە لەو دونیاش چاوم بە بەشەڕی کورد نەکەوێ. هونەر لای کورد قەدری نەماوە،هونەرمەند قەدری نیە، بۆ؟؟ لەبەر ئەوە کوردم بە زمانی کوردی قسە دەکەم.عەلی مەردان بەرزە زۆر بەرزە کورد قەدری نازانێ من قۆندەرەکانی(پێڵاوەکانی) دەنیمە سەر چاوم.»

بەرپرسی شانۆی کۆچەر، برایم فەرشی لە راپۆرتی چۆنیەتی پێك هاتنی فستیوالی یادی ٧٥ ساڵەی لە دایکبوونی زیرەك دا دەڵێت:« دەمانویست بەرێزان شوکرولّا بابان، موجتەبا میرزادە،مێدیا زەندی، مەزهەری خالقی، محەمەد ماملێ، قالە مەڕە، حەسەن دەرزی، مەحەمەد رەمەزانی، دەرویش عەلی و کەسانی تر، بانگ بکەین، پێوندیمان بە زۆربەیانەوە گرت بەڵام سەری نەگرت». لە شوێنێکی تردا دەڵێت: « ئێمە بۆ ئەم شەوە نزیکەی ٢٠ هەزارمارکمان خەرج بووە و لە لایەن هیچ کەسێکەوە چ کورد و چ ئاڵمان تەنانەت یەك مارکمان پێنەگەیشتووە، ئەوە جگە لە کاری ٩ مانگەی رێکخستن و کاری دەساڵەی کۆکردنەوەی بەرهەمەکانی.ئەمڕۆ کۆچەر خاوەنی ئارشیوێکی پربایخی بەرهەمەکانی زیرەکە.»

لە کۆتایی راپۆرتەکەدا دەڵێت:« ئەم شەو وەك مێژوو دەمێنێتەوە،ئێوەش(بینەران) بێ گومان یاد و بیرەوەری ئەم شەوە لە لای خۆتان رادەگرن. بەشداری وهاتنی ئێوە نیشانەیە بو ئەوە هونەرمەندی کورد دەبێ رێگای خەڵک وهونەرەکەی بگرێ، وەك زیرەك. هیوادارین پەیامی ئەمشەوە بگاتە هەموو هونەرمەندێکی کورد. با مێژووش بزانێ کە کوردی دەرەوی وڵات گشتیان بێ ئەمەگ و سپڵە نین، کە نانی نەتەوەیەك بخون و ناندانی بدڕێنن. کورد کوتەنی با قسەیەکیش بۆدز بکەین ئەویش ئەوەیە. با زیرەك وسەید عەلی ئەسغەر و سیوە وعەلی مەردان ومەریەم خان وزۆری تر نەبنە بابەت بۆنان وناوی ئەم و ئەو».

دڵشاد سەعید بە ویولەنەکەی هەستێکی نوێ لە موسیقای کوردی نوواند. دڵشادیش لە ئارشیوی زیرەك ئاهەنگی کرماشان شاری شیرینمی ژەند و نوواندی کە رێگای هەیە بەرەو ئاکادیمیای موسیقای ناونەتەوەیش بروات.پاش پشوودان، شوان پەروەر بە کوردی وئاڵمانی لە سەر زیرەك دووا، زیرەك لای شوان بڵیمەت بوە و بلیمەتیش دەمێنێتەوە. کاتێك گۆرانی لەیل و لەیلی زیرەك لە لایەن شوان پەروەرەوە پێشکەش کرا دانیشتوانی هۆڵەکە هەستی خۆیان بە چەپڵەرێزان دەربڕی.

شیعری شەو لە لایەن پەروین خانم هاوڕێ لە گەڵ قەرەنەی ئیقباڵ حاجبی دیکلەمە کرا و پاشان زیرەك خۆی چریکاندی: ،، هەستە کامیل بەسیە سستی دەی برۆ لێی راکەوە.

قادر دیلان کە پاش کارەساتی هەڵەبجە لە ساڵی ١٩٨٨ تەرکی سەکۆی شانۆی کردبوو، بۆیادی گەورە پیاوی موسیقای کوردی جاریکی تر لە سەر سەکۆ گۆرانی باران بارانەی خوێندو رەنگێکی تایبەتی دایە پرۆگرامەکە.

خالید رەشید،ئاسۆ سەڵتە، نەبەز بەرزنجی، پاشان چەند گۆرانیان پێشکەش کرد. شەوەکە بە گۆرانی خاڵە رێبوار و کیژان دەچنە مێرگۆلان بە دەنگی هاوشاری زیرەك بەکر لەگزی و قەرەنەی ئیقباڵ حاجبی کۆتایی هات.

وێژەرانی بەرنامەکە پەروین خانم موشیر وەزیری، کاك ئەسعەد سراج الدینی و کاك دوکتور فیروز فەروخ بوون کە بە درێژایی دوازدە سەعات ونیو لە زیرەك دووان، هەڵگەڕاندنەوەی گۆرانیەکانی زیرەك بە ئاڵمانی لە گەڵ قسە خۆشەکانی بینەری ئاڵمان و کوردی نەزانی، کێشایە دونیای زیرەکەوە.

راوبۆچوونی بینەران دەربڕی رازی بوون بوو، بە تایبەت ئاڵمانیەکان. رێك و پێکی شەوەکە، زانیاری بە زمانی کوردی، ئاڵمانی وفارسی لە سەر زیرەك بە نووسراوە، پێشکەش کردنی ئەدەبیات وفیلم وموسیقای کوردی لە لایەن هاوکارانی ناوەندی کۆچەر لە دەرەوەی هۆڵەکە، باری رێکخستنی شەوەکە بەرچاو بو. دیارە لەم شەوەدا کەسیش برسی وتونی نەمایەوە.

بۆ ئەمنیەتی بەشداران پۆلیسی شاری کۆڵن لە حاڵەتی ئامادەدا بوون و هاوکاریان بەرچاو بو. هەموو لە رازی دەچوون جگە لە گیرفانی کۆچەر و قەرزی تازەی. کورد کوتەنی گۆم هەتا قوڵ بێت مەلەی خۆشترە. ئەندامانی کۆچەر دەڵێن: « تۆبڵێی ئێمەی مەلە نەزان لە گۆمی قوڵدا چمان بە سەر بێت؟؟ شانۆی کۆچەر ئاڵمان نوامبری ١٩٩٦

١- هۆی ئەمادەباشبوونی پۆلیسی کۆڵن پێوەندی بە دادگای میکۆنووس لە شاری بەرلین بوو. شانۆی کۆچەر بە پۆلیسی ڕاگەیاندبوو کە ئەو کەسانەی کە لە فستیواڵی زیرەک بەشداری دەکەن، کەسانی بەناوبانگی کوردن و مەترسی هەڕەشە و کاری تیرۆریستی لە لایەن ئێران و کەسانیەوە هەیە، پێشتر هەر لە شاری کۆڵن بۆمبێک لە سەتڵێکدا لە لایەن پۆلیسەوە لە بەرنامەیەکی ڕێکخراوی موجاهد دۆزرابووە و ئەوەش پۆلیسی کۆڵنی پاش دوو مانگ ڕاوێژ لە گەڵ ناوەندی شانۆی کۆچەر گەیاندە ئەو بڕیارە کە پۆلیس بە درێژایی هەموو شەوەکە لە شوێنەکە بێت و پۆلیسی شاریش لە حاڵەتی ئامادەدا بن.

KÖLN 22.11.1996